

Spira Veronika: Miniesszék IV.

A nagy Gatsby

Baz Luhrmann, a rendező

Kíváncsi voltam, milyen az új Gatsby. Az 1974-es Robert Redforddal, Mia Farrow-val igényes munka volt. Nem is néztem volna meg az új változatot, ha nem olyan parádés a címlap, ha a rendezőtől a főbb szereplőkig nem azt üzenete volna minden, hogy az alkotói figyelemre méltó munkát akartak letenni az asztalra. És az is feltételezhető volt, hogy Fitzgerald-értelmezésük jelentősen különbözni fog a Clayton rendezte 1974-es változattól.

Hát valóban különbözött. Egy iszonyatosan gyors tempójú, bombasztikus és elviselhetetlenül hosszú bulival kezdődött. Olyan ízléstelen és zajos volt, hogy legszívesebben azonnal haza mentem volna. Parasztfogás, reménykedtem. Ami engem kis híján hazaűz, másokat talán éppen beterel a moziba. De vajon később mond-e majd valami hitelesebbet is? Hát, mondott. És ez Gatsby alakjának értelmezésében és DiCaprio játékában volt a legszembeötlőbb.

Tobey Maguire (Nick Carraway), DiCaprio (Jay Gatsby), Carey Mulligan (Daisy Buchanan),
Joel Edgerton (Tom Buchanan)

Az 1974-es film - Jack Clayton olvasata és Redford alakítása - a 60-as évek világlátásában, gondolkodásmódjában gyökerezett. Hangsúlyos volt benne a kiábrándulás az amerikai álomból, a szembefordulás az amerikai (euro-atlanti) társadalom merev osztály-tagolódásával, az elit értékvesztésével, cinizmusával, gátlástalan gögjével. Clayton korábbi Oscar-díjas angol filmje, a *Hely a tetőn* (*Room on the top*) 1959-ben éppen egy olyan fiatalemberről szólt, akit osztálygyűlölet,

harag, frusztráció és mérhetetlen felemelkedési vágy hajt. Elege van a társadalmi egyenlőtlenségekből, a születési és vagyoni előjogokból és a maga kirekesztettségéből. Fel akar jutni a tetőre, a gazdagok és kiváltságosok közé. Elcsábít, majd feleségül vesz egy nagyon gazdag fiatal lányt, miközben elárulja és öngyilkosságba kergeti igazi szerelmét. Mire a célját eléri, kifosztottan, üresen áll a tetőn. A gyűlölet és a gőg kiegyeznek ugyan egymással, de az őszinte érzések elbuknak.

Claytontól nem volt idegen, hogy *A nagy Gatsby* is e nézőpontból értelmezze. Jay Gatsbyt, hiába szerez vagyont, a Long Island-i elit sosem fogadja be, mindig a másik parton marad. Sőt, a parvenük naiv azonosulási vágya teszi alkalmassá arra, hogy az elit (Buchanan) cinikusan és fölényesen az áldozat szerepét ossza rá, aki mások bűneiért fizet. Nem kár érte, véli Long Island, hiszen csak egy felkapaszkodott senki.

1974 - Redford, Mia Farrow, rendezte: Jack Clayton, forgatókönyv: Francis Ford Coppola

A Redford alakította Jay egyetlen bűne Claytonnál, hogy naivan hisz az amerikai álomban. Ennek az illúziójának esik áldozatául. Luhrmann értelmezése más. Bár a posztmodern társadalmak sem kevésbé szegregátumok halmaza, de ma az euro-atlanti régióban a téma „vulgármарxista” megközelítése senkit sem hozna lázba. Luhrmann filmje így sokkal inkább a különböző okokból és módokon eltorzult emberek interakcióiról szól. Az osztálygőg, a hipokrizissal takart gátlástalanság Buchananben ugyan változatlan, mint ahogy Daisyben is az üresség, a felületesség, a látszatok előnyben részesítése, a gyávaság és a szubsztanciátlanság (csak Mia Farrow sokkal jobb volt), *Gatsby* azonban egészen más. Rögeszmék, téveszmék és illúziók rabja. Titkai vannak, leplezni igyekszik származását, vagyona eredetét. Szerepet játszik, a gazdag és kifogástalan úriember szerepét.

A motívumai naivak és gyerekesek. Monomániákusan dédelgeti magában egy talán sosem volt szerelem és eljegyzés emlékét. Fel akar nőni a maga alkotta eszményhez, a gazdag, és a szerelmére

méltónak gondolt Daisyhez. Amikor már majdnem eléri, hogy a fiatalasszony őt válassza, mert kicsi a döntés vagyoni kockázata, és vonzó, unaloműző Gatsby forró szenvedélye, Buchanan kíméletlenül és brutálisan leleplezi őt, a sehonnan jött senkit, aki csupán egy közönséges szeszcsempész, bűnöző. Megsemmisíti az önmagáról és a beteljesült szerelemről szőtt álmát. Majd egy véletlen szerencsétlenség (Daisy elüti Buchanan szeretőjét Gatsby kocsijával) minden illúziót végképp összetör, Gatsby lesz a bűnbak, aki mindenért fizet. Az ő kocsija gázolt, így Buchanan a bosszúszomjas férjet Gatsbyre uszítja, Daisyt pedig kimentti a halált okozó karambol vádjá alól, amivel örökre magához láncolja az asszonyt. Gatsby pedig az életével fizet mindenért, az illúzióiért, a rögeszméiért, és azért, hogy egy pillanatra legyőzte a szerelemben Long Islandet.

Kétségtelen, hogy Fitzgerald regénye többértelmű mű, így mindkét, és még számos más, árnyaltabb, filozofikusabb értelmezést is lehetővé tesz. Az amerikai álom üressége, a társadalmi elit gátlástalan, kegyetlen amoralitása, hipokrizise épp úgy jelen van a műben, mint a modern individuum személyiségállapotának illúziótlan számbavétele. A valódi értékek hiánya, a vagyon, a siker, a hírnév, a presztízs utáni hajsza és a gátlástalan hedonizmus a személyiség eltorzulásához, széteséséhez vezet.

Egy kivételesen tömör és pontos kép Luhrmann filmjéből a görcsös megfelelni akarásról

Redford szépen és méltósággal játszotta az amerikai álmot megvalósítani törekvő ifjú felemelkedését és bukását, DiCaprio pedig a csöndes, de hajthatatlan mániákust, akiben az anyagi siker nyújtotta elégedettség mögött a rögeszmék, a görcsös megfelelni akarás felemészti mentális egészségét. Talán Gatsby alakjának eltolása egy összetettebb jellem ábrázolása felé hagyhatott Luhrmann praktikus érzéke számára némi kitöltendő űrt, ezért tette hangsúlyosabbá Nick Carraway alakját. Bár kétségtelen, hogy DiCaprio színészi játéka, oeuvre-jének súlya és kisugárzása már önmagában is tompítja ezt a hiányérzetet, Luhrmann mégis úgy érezhette, hogy érdemes ezt még

kiegészíteni Toby Maguire figurájával, aki a közkedvelt Pókember-filmek megnyerő, melegszívű, segítőkész, szerény és rejtőzködő főhőse.

Nick, az elbeszélő, Luhrmann-nál pasztellszínekkel megformált figura. Daisy unokatestvére, de nem Long Island elit negyedében él, hanem a szemben lévő parton, Jay szomszédságában. Alakjában van valami visszafogott, lelki, szellemi kifinomultság, tartózkodó elegancia, amit Maguire hibátlanul sugároz magából. Így szinte észrevétlenül ellensúlyozza a nézők számára azt az érzelmi deficitet, amit az okoz, hogy nem azonosulhat fenntartás nélkül a főszereplővel.

Az igényesebb tömegfilmek nem hagyhatják figyelmen kívül a nézők komfortigényét, ha nem akarnak megbukni a pénztáráknál. A Nagy Gatsby esetében happy endről nem lehetett szó, a rendező pedig nem mondhatott le a koncepciója lényegéről, a görcsösen rögeszmés Gatsby ábrázolásáról. Így kapott Nick Carraway alakja érzelmi-intellektuális kiegyensúlyozó szerepet, miközben Luhrmann bátran hivatkozhatott a regényre, a szöveg iránti tiszteletére.

A film olyan igényes kasszasikernek (blockbuster) készült, mint annak idején a *Rómeó és Júlia*, a *Moulin Rouge* vagy az *Ausztrália* volt. Látvánnyal, zajjal, tempóval magával ragadja azokat, akik enélkül halálra unják magukat, pontosabban, be sem ülnének a moziba, de igyekeznek azoknak is adni valamit, akiknek még van valami közük a kultúrához, képesek és hajlandók néha még gondolkodni is.